

Közös lesz-e az agrárpolitika a jövőben? – szakértői pódiumbeszélgetés

WILL THE CAP BE COMMON IN THE FUTURE? EXPERT PANEL DISCUSSION

RÁKOS MÓNIKA¹

Kulcsszavak: alkalmazkodás, érdekérvényesítés, stratégia, versenyképesség,
fenntarthatóság

JEL-kód: Q17, Q18, R11

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A Gazdálkodás agrárökonómiai tudományos folyóirat Szerkesztőbizottsága, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Agrár- és Élelmiszergazdasági Intézete, a Magyar Tudományos Akadémia Agrár-közgazdasági Tudományos Bizottsága és a Gazdálkodás Baráti Köre *EU-tagságunk 20 éves agrár- és vidékfejlesztési tapasztalatai* címmel konferenciát szervezett a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Károly Róbert Campusán (Gyöngyös). Magyarország 2004-es EU-csatlakozása óta az agrár- és vidékfejlesztési politika meghatározó tényezője a közös agrárpolitika (KAP) rendszerébe való integrálódás. Az elmúlt két évtized során a hazai mezőgazdaság és a vidéki térségek működésében gyökeres változások történtek: megerősödött a támogatási rendszer szerepe, átalakult a birtokszerkezet, modernizálódtak az üzemek, és Magyarország egyre szorosabban bekapcsolódott az európai agrárkereskedelembé. Ugyanakkor a folyamat nem volt zökkenőmentes: számos kihívás, strukturális probléma és alkalmazkodási kényszer kísérte a fejlődést.

Az elmúlt húsz év tapasztalatai alapján elmondható, hogy az EU-tagság alapvetően pozitív hatással volt a magyar agrárgazdaságra és a vidékfejlesztésre. A támogatások nélkül a szektor nem tudott volna ilyen mértékben fejlődni, modernizálódni és bekapcsolódni a globális piacba. Ugyanakkor a jövő kihívásai – a klímaváltozás, a generációváltás, a társadalmi egyenlőtlenségek és a fenntarthatósági elvárások – új válaszokat követelnek. Az agrár-felsőoktatás, a kutatás, az innováció és a helyi közösségek megerősítése kulcsszerepet játszanak abban, hogy Magyarország a következő évtizedekben is versenyképes és fenntartható agrárgazdasággal rendelkezzen.

PÓDIUMBESZÉGETÉS

A konferencia második részében egy ke-rekasztal-beszélgetésre került sor, melynek címe: *Közös lesz-e az agrárpolitika a jövőben?* A beszélgetést Papp Zsolt György, a

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara elnökének előadása nyitotta meg.

Papp Zsolt György kifejtette, hogy a jövő szempontjából nélkülözhetetlen a közös agrárpolitika szerepe az unióban, azonban az nem biztos, hogy a többi politikától elkülö-

Rákos Mónika, egyetemi tanár, Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Vidékfejlesztés, Regionális Gazdaságtan és Turizmusmenedzsment Intézet, ORCID: 0000-0002-2986-4334, Debrecen, rakos.monika@econ.unideb.hu

nülten kezelik, és közös agrárpolitikának fogják hívni, illetve az sem, hogy hasonló pénzügyi keretek és támogatáspolitikai mellett fog megvalósulni, mint jelenleg.

Kifejtette, hogy az EU 27 tagországa – számos szakterületen – közös gazdasági teret és szabályozási környezetet tart fent saját társadalmi, piaci és gazdasági érdekeinek érvényesítése érdekében, melyek közül a mezőgazdaságot szabályozó anyag, a közös agrárpolitika az egyik legjelentősebb. Véleménye szerint ennek az előnyéről nem szabad lemondani, különös tekintettel a globális gazdaság kihívásaira. Vélhetően – ahogy eddig is – a gazdasági racionalitás fogja meghatározni a következő évek EU- és KAP-reformját. A közös agrárpolitika számos jogszabályból áll, 1962-ben történt létrehozása óta a legrégebbi uniós szakpolitika. Finanszírozása a 2021–2027-es uniós költségvetésben 386,6 milliárd euró, ami 30 százalékos részesedést jelent az uniós költségvetésből.

Előadásában hangsúlyozta, hogy 5-ből 1 uniós polgár vidéki térségben él, az agrár-élelmiszeripar az EU egyik legnagyobb gazdasági ágazata, 40 millió munkahelyet biztosít. Mintegy 10 millió termelő dolgozik az uniós földterület 39 százalékán, annak érdekében, hogy kiváló minőségű és megfizethető élelmiszerek álljanak rendelkezésre, mindezt úgy, hogy egyre szigorodó előírások mellett őrzik meg a környezet, a táj és a vidéki térség értékeit, betartva komoly állatjóléti, állat- és növényegészségügyi előírásokat. Az EU a világ gazdaság egyik legmegbízhatóbb élelmiszer-előállítója.

Az Előadó kiemelte, hogy a mezőgazdaság más ágazatokhoz képest egyedi kihívásokkal szembesül. A termelők jövedelme még mindig közel 40 százalékkal alacsonyabb, mint a nem mezőgazdasági ágazatokban. A termelés erősen függ az időjárástól és az éghajlattól, illetve szélsőséges időjárási eseményeknek van kitéve, ami a termelés ingadozásához vezet. Ezt ki kell egyenlíteni és szükség szerint kom-

penzálni. Emellett az agrár-élelmiszeripari ágazat olyan kihívásokkal is szembesül, mint a globális verseny, illetve a gazdasági és pénzügyi válságok.

A Covid okozta piaci fennakadások is megmutatták, hogy a mező- és élelmiszer-gazdaság stratégiai és nemzetbiztonsági jelentőségű. El kell ismerni annak szabályozott, egységes keretek közötti működésének szükségességét is egy 450 millió fogyasztót összefogó gazdasági egységben, amely nem csak Európán belül kell kereteket adjon gazdálkodóinak a piacra jutáshoz, hanem a világpiacon is meg kell őrizze versenyképességét. Ezekkel a kihívásokkal korábban is szembe kellett néznie a közös agrárpolitikának, amelyekre a belső és külső folyamatok tükrében igyekezett válaszolni az uniós szakpolitika. Amennyiben folyamatában nézzük az 1962-ben létrehozott közös agrárpolitikát, az sosem volt állandó, időről időre igyekezett az egyre erősödő piaci és társadalmi elvárásokra reagálni szerkezeti és támogatási politikájának változtatásával. Kulcskérdés, hogy milyen feltételeket tudunk kiharcolni a jövőre nézve az agrár-gazdaság számára azért, hogy az továbbra is közös, továbbra is érdemi agrárpolitika legyen. Ha az unió az alapelveit nem kívánja megváltoztatni, és a jövőben is a fenntartható, egészséges élelmiszer-termelést, az európai lakosság ellátását kiemelt célként határozza meg, akkor szükség van a termelők támogatására. Ugyanakkor számos ellentmondást figyelhetünk meg ennek kapcsán, amelynek tisztázása és sok esetben elutasítása alapvető érdekünk.

A KAP-költségvetés aránya az EU-s költségvetésben belül 50 százalékról 30 százalékos szintre csökkent az elmúlt évek során, de nominálisan még így is sokkal nagyobb összeg található a KAP-ban, mint például a strukturális alapokban. Ezek összevonása – más ágazatok mozgásterének bővítése érdekében – nem elfogadható, az agrárérdekek érvényesülésének visszaszorulását okozná. A KAP-ból származó pénz a gaz-

dák bevételeinek rendkívül nagy arányát, Magyarországon csaknem 50 százalékát teszik ki. Ez az új ciklusban mérséklődik, de így is igaz, hogy a KAP forrásai rendkívüli mértékben befolyásolják a gazdálkodók döntéseit, abban az értelemben is, hogy tevékenységüknek milyen környezeti hatása van. Ennek a támogatásnak az elvesztése drasztikus és negatív hatással lenne a hazai termelőkre és az ágazatra.

Papp Zsolt György kiemelte, hogy a KAP rendszerében az ismétlődő reformok során egyre markánsabban jelentek meg a zöldítési szempontok, ugyanakkor a források folyamatosan csökkennek. Ezzel párhuzamosan a EU egymás után nyitja meg piacát harmadik országokból származó – sokkal enyhébb termelési feltételek és szabályok szerint előállított – mezőgazdasági termékek előtt. Keményebben fogalmazva: az ipar és a szolgáltatási szektor kereskedelmi igényeinek előmozdítása érdekében az agrártermékeket tekinti „puha tárgyalási alapnak”. Ezek tükrében Ukrajna EU-taggá való felvételének gyorsított terve ismét rávilágít arra, hogy hatásaiban nem átgondolt, a mezőgazdaságra és az arra fordítható forrásokra hátrányos intézkedést kíván meghozni az Unió saját gazdáinak érdekei ellenében, a szakmai indokok mellőzésével.

A KAP költségvetése gyorsan zsugorodik, ami megszünteti a Green Deal beruházások mozgásterét. A Bizottság Green Dealre (Európai Zöld Megállapodás) és a Farm to Fork (termelőtől a fogyasztóig) stratégiákra vonatkozó javaslataival kapcsolatban gyakran elhangzott, hogy a termelők jövedelmére gyakorolt negatív hatásokat a közös agrárpolitika kompenzálhatja. Ezzel a „mindent a KAP fizet” megközelítéssel azonban több probléma van. Az első, hogy – mivel a KAP költségvetése adott és érdemi növelésre nincs esély – a pénzeszközök átcsoportosítása új támogatási formákba vagy új tagok felé szükségszerűen azzal járna, hogy a meglévő támogatási formáktól vonnának el pénzesz-

közöket. A KAP költségvetése ezen folyamatok miatt gyorsan csökkenhet. Ehhez hozzájárul az infláció is, amely akár egy költségvetési cikluson belül is jelentősen mérsékelheti a támogatások reálértékét. A KAP költségvetését reálértéken, azaz évente az infláció mértékével ki kellene igazítani. Ilyen körülmények között sürgősen új politikai utat kell találni a zöldmegállapodás megvalósításához. A csökkentést célzó szabályozáson alapuló stratégiáról át kell térni egy megfelelő beruházási stratégiára, amely az innovációt és a gazdálkodókat a gazdaság és az éghajlat szempontjából egyaránt pozitív irányba tereli. Amennyiben mindezekhez még a mezőgazdasági támogatások erősödő racionálisizációja is társul, úgy tovább sérülhetnek a közös agrárpolitika alapjai.

A közös agrárpolitika rendre változik, de a jövőben is közös kell maradjon, el kell fogadtatni az agrárgazdaság érdekeit, szakmai érveit a társadalommal. A biztonságos és ellenőrzött körülmények között folyó élelmiszer-termelés és a „kultúrtáj” fenntartása fontos szempont kell legyen a jövőben is, ahogy a termelők megélhetésének biztosítása is. Ehhez pedig erős, szakmailag megalapozott – nem csak nevében – közös agrárpolitikára van szükség!

Papp Zsolt György előadását követően kezdődött meg a kerekasztal-beszélgetés, melyen az Előadó mellett dr. Apáti Ferenc, a Magyar Zöltség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet elnöke, dr. Goda Pál, az Agrárközgazdasági Intézet ügyvezető igazgatója, Harcz Zoltán, a Tej Szakmaközi Szervezet és Terméktanács ügyvezető igazgatója, valamint Vancsura József, a Gabonatermesztők Országos Szövetségének tiszteletbeli elnöke vett részt.

A beszélgetés egyik legfontosabb célja az volt, hogy átfogó képet adjon a közös agrárpolitika jelenlegi állapotáról, annak fejlődéséről, valamint a jövőre vonatkozó kilátásokról. A tanácskozás során az egyes ágazati képviselők és szakmai szerveze-

tek osztották meg tapasztalataikat és véleményüket, kiemelve az agrárgazdaság stratégiai jelentőségét, a támogatások felhasználásának hatékonyságát, valamint a globális piacikörnyezetből adódó kihívásokat. A szakmai beszélgetés rámutatott arra is, hogy a mezőgazdaság nem csupán gazdasági tevékenység, hanem a vidéki közösségek fennmaradásának és az élelmiszer-önrendelkezésnek az alapja.

A diskurzus középpontjában a *közös agrárpolitika jelenlegi helyzete, valamint a 2027 utáni jövőbeli kilátások* álltak. Harcz Zoltán, a tejágazat képviselője arról számolt be, hogy a támogatásoknak köszönhetően az elmúlt évtizedekben sikerült jelentős fejlődést elérniük. A tejtermelő telepek korszerűsödtek, új trágyakezelési és tárolási megoldások jelentek meg, valamint az állatjóléti szempontok is előtérbe kerültek. A feldolgozóiparban is dinamikus fejlődés zajlott, amelynek eredményeként a hazai piacon ma már több százféle tejtermék érhető el. Az ágazat előtt álló kihívások ugyanakkor jelentősek. Az állatjóléti és környezetvédelmi előírások szigorodása komoly költségeket ró a gazdákra, miközben a társadalmi párbeszédben gyakran negatív narratívák jelennek meg a tehéntartás környezeti hatásaival kapcsolatban. Harcz Zoltán szerint a tejágazat hosszú távú fennmaradása csak akkor biztosítható, ha

a szabályozások szigorítását megfelelő támogatások kísérik.

Vancsura József véleménye szerint a gazdálkodó emberek a megélhetésért küzdenek. Példának hozta fel, hogy a tehéntartó gazdálkodók száma csökken, aminek nem minden esetben a megöregedésük az oka. Ahhoz, hogy eredményt érjünk el, ahhoz profitot kell termelni. Az adatalapú és tudásalapú gazdálkodók fognak jól élni, akármilyen támogatási rendszer is lesz (földalapú vagy célorientált). Megjegyezte, hogy a földalapú támogatási rendszer évek óta csökken. Hiszi, hogy a mezőgazdaságnak van jövője, látja az új generációt, amely másként gondolkodik és az adatok alapján dönt. Véleménye szerint mindenképpen profittermelésre kell törekedni.

Goda Pál kiemelte, hogy a termelők szempontjából a legfontosabb kihívás a megélhetés biztosítása. A gazdálkodók alapvető célja, hogy családjuk fenntartásához elegendő jövedelmet termeljenek, miközben a piaci és környezeti feltételek egyre nehezebbé válnak. A konferencia előadásai rámutattak, hogy a gazdák számára elengedhetetlen az adatvezérelt és tudásalapú gazdálkodás, amely lehetővé teszi a hatékonyabb döntéshozatalt és a kockázatok csökkentését. A falugazdász-hálózat kulcsszerepet játszik ebben a folyamatban, hiszen ők közvetítik a támogatási rendsze-

rekhez kapcsolódó információkat, és segítik a termelőket a jogszabályi környezetben való eligazodásban. Véleménye szerint azt kell eldönteni, hogy milyen mezőgazdaságot szeretnénk látni, ellenkező esetben a közös agrárpolitikát nem tudjuk befolyásolni.

Apáti Ferenc a zöldség- és gyümölcsstermelőket illetően a termelés visszaeséséről, a globális verseny erősödéséről és a szervezettség hiányáról számolt be. Az elmúlt másfél évtizedben a kibocsátás 20–25 százalékkal csökkent, miközben a termelési érték nőtt. Az ágazat részesedése a teljes mezőgazdasági termelésből jelentősen mérséklődött. A visszaesés okai között az időjárás károk – fagy, jég, szél – mellett a külkereskedelmi teljesítmény romlása és az alacsony szervezettségi szint is meghatározó. Az export csökkent, az import nőtt, és az önellátottság mértéke is visszaesett. Véleménye szerint a támogatás a szabályozó környezetnek nem az egyetlen, hanem csak az egyik eleme. A termelők számára központi kérdés a profitabilitás biztosítása, amely nélkül nem garantálható a fenntartható működés és az új generációk bevonása. A verseny egyre inkább globális szinten zajlik, hiszen a hazai termelők már nemcsak uniós, hanem például marokkói vagy kazahsztáni versenytársakkal is találkoznak a piacon. Az ágazat fejlődésének kulcsa a szervezettség növelése, a szövetkezeti formák erősítése, valamint a korszerű technológiák alkalmazása. Kiemelt problémát jelent a munkaerőhiány, amelyet csak gépesítéssel, digitalizációval és automatizálással lehet áthidalni.

Meghatározó téma volt az *Európai Zöld Megállapodás (Green Deal)* is, amely bár fontos környezetvédelmi célokat tűz ki, a szigorú szabályozások jelentős gazdasági terheket róhatnak a gazdákra. A résztvevők hangsúlyozták, hogy a fenntarthatósági célok csak akkor valósíthatók meg, ha azokhoz megfelelő források és társadalmi elfogadás társul. Az Európai Zöld Megállapodás hatásai széles körű vitát váltottak ki.

A résztvevők egyetértettek abban, hogy a környezetvédelem, a talajok és vizek állapotának megőrzése, valamint a biodiverzitás védelme kiemelten fontos. Felmerült az a probléma is, hogy a harmadik országokból érkező termékekre kevésbé szigorú szabályok vonatkoznak, így a piaci verseny torzul. A vita során többen hangsúlyozták, hogy a fenntarthatósági célok betartása csak akkor lehet sikeres, ha azokhoz megfelelő források társulnak, és ha a társadalom is hajlandó magasabb árat fizetni a környezetbarát módon előállított élelmiszerekért. Ellenkező esetben a gazdák ellehetetlenülhetnek, és a fenntarthatósági célok is meghiúsulhatnak. Goda Pál úgy gondolja, hogy fontos a zöldítés, de kiemelte a hatástanulmányok jelentőségét. Véleménye szerint több hatástanulmány készítésére kellene törekedni, példaként a német piacot említette. Úgy gondolja, a problémát az okozza, amikor a gazdaság társadalmi hatásait nem megfelelően számolják ki. Apáti Ferenc hangsúlyozta, hogy minden környezeti tényező (klímaváltozás, munkaerőhiány, a piac minőségi követelményeinek növekedése stb.) a tőkeigényes, intenzív művelési rendszerek irányába kényszeríti a fejlődést.

Véleménye szerint a zöldítésnek van sok hasznos eleme, amit alkalmazni kell, de a talaj szervesanyag-tartalmának csökkenését is meg kell állítani. Oda kell figyelni a vizek állapotára, továbbá a méhek védelmére, ezek mind olyan tényezők, amelyekre hangsúlyt kell fektetni. Vancsura József véleménye szerint a talaj és a növények ismerete elengedhetetlen. Minden gazdálkodónak a tudás mellett érzelmi kötődése is van a talajhoz és a növényekhez. Úgy látja, ha ez meg van, akkor a zöldítéssel nincs probléma. Harcz Zoltán úgy véli, hogy a tejtermelés terén nagy az elvárás. Meg kell győzni az embereket, hogy a tejtermelés igenis fenntartható. Véleménye szerint a magyar tejtermelés koncentrált.

A *generációváltás kérdése* szintén központi téma volt. Magyarországon a gaz-

dák átlagéletkora közelíti a 60 évet, miközben a 35 év alattiak aránya alig éri el az 5 százalékot. Ez hosszú távon komoly fenntarthatósági problémát jelent. Az agrárgazdaság jövője a tudásra, az innovációra és a digitalizációra kell, hogy épüljön. A precíziós gazdálkodás, a mesterséges intelligencia, a robotizáció és a big data (nagy adathalmazok) mind olyan eszközök, amelyek segíthetik a termelést a jövőben. Ehhez azonban elengedhetetlen a megfelelő képzés és a kutatás támogatása. A fiatalok bevonása az ágazatba kulcskérdés: csak akkor lehet biztosítani a folytonosságot, ha vonzóvá válik számukra a gazdálkodás mint életpálya.

A kerekasztal-beszélgetés rámutatott arra, hogy a magyar agrárgazdaság jövője szorosan összefügg a közös agrárpolitika alakulásával. A KAP a tudásalapú és digitalizált gazdálkodás megerősítésén, valamint a generációváltás elősegítésén múlik. A támogatások elengedhetetlenek, de önmagukban nem elegendőek a fenntartható fejlődéshez. Szükség van az innovatív megoldások támogatására, a szervezettség növelésére és a generációváltás elősegítésére. A 2027 utáni időszak kulcskérdése az lesz, hogy sikerül-e megőrizni a KAP önállóságát, valamint az, hogy a magyar érdekek mennyire tudnak érvényesülni az uniós döntéshozatalban. A résztvevők véleményei alapján négy fő következtetés emelhető ki:

- A KAP továbbra is az európai agrárgazdaság egyik legfontosabb pillére, amelynek forrásai nélkül a termelők jelentős része nem tudná fenntartható módon biztosítani működését. A 2027 utáni időszak legnagyobb kérdése, hogy a KAP megőrizi-e önálló formáját és kiemelt költségvetési szerepét.
- Az ágazati hozzászólások alapján a különböző szektorok eltérő kihívásokkal néznek szembe: míg a tejágazatban az állatjóléti előírások és a társadalmi megítélés okoz problémát, addig a zöldség- és gyümölcsstermelésben az időjárás károk,

a szervezettség hiánya és a globális verseny jelentik a legnagyobb gondot. A közös pont ugyanakkor mindenhol a jövedelmezőség megőrzése.

- A Green Deal kapcsán egyetértés mutatkozott abban, hogy a fenntarthatósági célok fontosak, de csak akkor érhetők el, ha a szabályozásokhoz elegendő forrás és társadalmi támogatottság társul. Különösen fontos kérdés, hogy az uniós piacra belépő harmadik országbeli termékek esetében is azonos szabályok érvényesüljenek.
- A generációváltás és a tudásalapú gazdálkodás elősegítése elengedhetetlen. Az átlagéletkor magas, a fiatal gazdák aránya pedig alacsony, ezért szükséges olyan intézkedéseket hozni, amelyek vonzóvá teszik az agrárgazdaságot az új generációk számára. A digitalizáció és az innováció kiemelt szerepet kapnak a jövő agrárgazdaságában.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az elmúlt húsz év agrár- és vidékfejlesztési tapasztalatai egyértelműen azt mutatják, hogy a magyar mezőgazdaság fejlődése és versenyképessége több egymással szorosan összefüggő tényezőn alapul. A feldolgozóipar fejlesztése, a beruházások hatékonyságának növelése, a generációváltás elősegítése, a termelők közötti összefogások erősítése és a tudásalapú gazdálkodás elterjesztése mind kulcsfontosságú szerepet játszanak abban, hogy a magyar agrárgazdaság hosszú távon is fenntartható és versenyképes legyen.

A feldolgozóipar fejlesztése az egyik legfontosabb terület, mivel a magyar agrárgazdaság akkor tud valóban értéket teremteni, ha nemcsak alapanyagokat exportál, hanem magasabb hozzáadott értékű termékeket is előállít. Az EU-tagság ideje alatt több feldolgozóipari beruházás valósult meg, de regionális különbségek továbbra is fennállnak. A jövőben a cél az, hogy minden térségben megerősödjenek a helyi feldolgozási

kapacitások, amelyek képesek stabil piacot biztosítani a gazdálkodóknak.

A beruházások hatékonysága szintén alapvető kérdés. Az uniós források segítségével számos gépbszerzés, állattartótelep és infrastruktúra-fejlesztés történt, ugyanakkor ezek hosszú távú sikeressége nem mindig bizonyult egyértelműnek. A tanulság az, hogy a beruházások eredményességét elsősorban a szaktudás, a menedzsment és a piaci kapcsolatok határozzák meg, nem pusztán a pénzügyi támogatás.

A generációváltás problémája továbbra is súlyos kihívás. Bár a fiatal gazdák számára léteznek célzott támogatási programok, az ágazatban dolgozók átlagéletkora továbbra is magas. A sikeres generációváltás feltétele a biztos jövedelmezőség, a modern technológiák elérhetősége és az agrárpálya társadalmi presztízsének növelése. Ezek nélkül a mezőgazdaság hosszú távú fenntarthatósága kérdésessé válik.

A termelési szervezetek és az összefogások megerősítése az egyik leghatékonyabb eszköz a piaci kiszolgáltatottság csökkentésére. Az elmúlt két évtizedben ugyan történt előrelépés, különösen a zöldség-gyümölcs ágazatban, de a szervezetségi szint továbbra is elmarad az uniós átlagtól. A közös

fellépés, az értékesítési szövetkezetek és a szakmaközi szervezetek szerepe nélkülözhetetlen a stabilabb piaci pozíció eléréséhez.

Végül hangsúlyoznánk, hogy a tudásalapú gazdálkodás elterjedése határozza meg leginkább a jövőt. A precíziós technológiák, a digitalizáció, a mesterséges intelligencia és a big data alkalmazása fokozatosan teret nyer a magyar mezőgazdaságban. Ezek alkalmazása nemcsak a termelés hatékonyságát növeli, hanem a környezeti terhelést is mérsékli. A tudás és az innováció központi szerepének köszönhetően az agrár-felsőoktatásnak és a szaktanácsadói hálózatnak a következő években is kulcsfeladata lesz.

Elmondható, hogy a felsorolt tényezők együttesen alkotják a magyar agrárgazdaság fejlődésének pilléreit. Ha ezek a területek megfelelő támogatást kapnak, Magyarország képes lesz arra, hogy a globális kihívások ellenére is versenyképes és fenntartható mezőgazdasággal rendelkezzen. A szakmai beszélgetés tanulsága az, hogy a magyar agrárgazdaság versenyképessége csak akkor tartható fenn, ha a KAP forrásai biztosítottak maradnak, és ha a termelők képesek alkalmazkodni az új technológiai, környezeti és társadalmi kihívásokhoz.